

**Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
Facultatea de Teologie ortodoxă „Andrei Șaguna”**

**Harismele în teologia contemporană. Un studiu dogmatic asupra
doctrinei despre darurile Duhului Sfânt în teologia lui Dumitru
Stăniloae, respectiv a lui Jürgen Moltmann**

(rezumat)

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Stefan Andreas TOBLER

Candidat:

Dragoș ȘTEFĂNICĂ

Sibiu, 2017

Cuprinsul lucrării

Introducere	1
1. Definirea subiectului.....	4
2. Importanța subiectului și motivarea opțiunii.....	4
3. Obiectivele lucrării.....	6
4. Metoda de cercetare.....	6
5. Stadiul problemei.....	7
Capitolul I. Doctrina despre darurile și harismele Duhului Sfânt în principalele tradiții creștine	9
I.1. Harismele Duhului Sfânt în teologia ortodoxă.....	10
I.1.1. Introducere.....	10
I.1.2. Definirea harismei în tradiția răsăriteană.....	12
I.1.3. Relația dintre harisme și harul mântuitor.....	14
I.1.4. Relația dintre harisme și alte daruri ale Duhului Sfânt.....	14
I.1.4.1. Taina Mirungerii ca <i>locus</i> al primirii darurilor Duhului Sfânt.....	17
I.1.5. Primirea harismelor.....	19
I.1.6. Scopul și funcționarea harismelor în sânul Bisericii.....	20
I.1.6.1. Relația dintre harisme și oficiul eclezial.....	23
I.1.7. Harismele în fața istoriei.....	26
I.1.8. Concluzii și evaluare.....	28
I.2. Harismele Duhului Sfânt în teologia catolică.....	28
I. 2. 1. Introducere.....	28
I.2.2. Definiții și denumiri.....	30
I.2.3. Rolul harismelor.....	33
I.2.4. Primirea harismelor.....	35
I.2.5. Relația dintre harisme și oficiul eclezial.....	36
I.2.6. Actualitatea harismelor pentru viața Bisericii contemporane.....	39
I.2.7. Concluzii și evaluare.....	41
I.3. Doctrina despre harismele Duhului Sfânt în teologia reformată.....	41
I.3.1. Introducere.....	41
I.3.2. Jürgen Moltmann, teolog reformat.....	42
I.3.3. Doctrina despre harismele Duhului Sfânt în teologia lui Jean Calvin....	45
I.3.3.1. Introducere.....	45
I.3.3.2. Definirea harismelor.....	45
I.3.3.3. Perspectiva lui J. Calvin asupra unor harisme particulare.....	46
I.3.3.4. Sursa harismelor.....	48
I.3.3.5. Primirea harismelor.....	49
I.3.3.6. Manifestarea harismelor în context eclezial.....	51
I.3.3.7. Scopul înzestrării credincioșilor cu harismele Duhului Sfânt.....	53

I.3.3.8. Concluzii și evaluare.....	54
I.3.4. Doctrina despre harismele Duhului Sfânt în mărturisirile de credință reformate din sec. XVI-XVII.....	55
I.3.4.1. Introducere.....	55
I.3.4.2. Importanța mărturisirilor de credință reformate pentru studiul teologic.....	56
I.3.4.3. Definirea harismelor Duhului Sfânt în mărturisirile de credință reformate.....	59
I.3.4.4. Primirea darurilor Duhului Sfânt.....	61
I.3.4.4.1. Sursa harismelor.....	62
I.3.4.4.2. Modalitatea de primire a harismelor.....	64
I.3.4.5. Manifestarea darurilor și harismelor Duhului Sfânt.....	65
I.3.4.6. Scopul primirii harismelor Duhului Sfânt.....	67
I.3.4.7. Concluzii și evaluare.....	68
I.3.5. Harismele în teologia reformată contemporană.....	69
I.3.5.1. Introducere.....	69
I.3.5.2. Definirea harismelor în teologia reformată contemporană.....	71
I.3.5.3. Sursa și primirea harismelor.....	76
I.3.5.3.1. Sursa harismelor.....	76
I.3.5.3.2. Primirea harismelor.....	77
I.3.5.4. Rolul și funcționarea harismelor.....	79
I.3.5.4.1. Rolul harismelor Duhului Sfânt.....	80
I.3.5.4.2. Funcționarea harismelor.....	81
I.3.5.5. Harismele în fața istoriei: problematica cesaționismului.....	83
I.3.5.6. Concluzii și evaluare.....	90
I.4. Concluziile capitolului.....	90

Capitolul II: Stadiul cercetării.....95

II.1. Cercetarea privind pneumatologia lui Jürgen Moltmann în literatura de specialitate secundară.....	95
II.1.1. Introducere.....	95
II.1.2. Evoluția doctrinei pneumatologice în scrierile lui J. Moltmann.....	96
II.1.3. Teme majore ale pneumatologiei lui J. Moltmann.....	98
II.1.4. Personalitatea Duhului Sfânt.....	100
II.1.5. Harismele Duhului Sfânt.....	103
II.1.6. Duhul Sfânt în Treime: teologia trinitară a lui J. Moltmann.....	104
II.1.7. Treimea socială.....	112
II.2. Cercetarea privind pneumatologia lui Dumitru Stăniloae în literatura de specialitate secunda.....	114
II.2.1. Introducere.....	114
II.2.2. Duhul Sfânt în Treime – teologia trinitară a lui Dumitru Stăniloae....	115
II.2.2.1. Duhul Sfânt, Persoană divină.....	116
II.2.2.2. Relația Duhului cu Tatăl și Fiul, în Sfânta Treime.....	117
II.2.3. Relația dintre pneumatologie și ecleziologie: lucrarea Duhului	

în Biserică.....	118
II.2.3.1. Duhul Sfânt și fondarea Bisericii.....	119
II.2.3.2. Lucrarea actuală a Duhului Sfânt în Biserică.....	121
II.2.3.2.1. Duhul Sfânt și unitatea Bisericii.....	121
II.2.3.2.2. Zidirea și sfințirea Bisericii, prin Duhul Sfânt.....	123
II.2.4. Relația pneumatologie-hristologie.....	124
II.2.5. Duhului Sfânt și energiile necreate.....	126
II.2.6. Darurile Duhului Sfânt.....	128
II.2.6.1. Probleme terminologice.....	129
II.2.6.2. Darurile Duhului Sfânt primite în Taina Mirungerii.....	130
II.2.6.3. Darurile harismatice ale Duhului Sfânt.....	131
II.2.7. Alte acțiuni ale Duhului în credincioși.....	134

III. Darurile și harismele Duhului Sfânt în teologia lui Dumitru Stăniloae.....	135
III.1. Introducere.....	135
III.2. Pneumatologia lui Dumitru Stăniloae. Aspecte generale.....	136
III.2.1. Caracterul de Persoană divină al Duhului Sfânt.....	138
III.3. Duhul Sfânt în Sfânta Treime.....	140
III.3.1. Locul Duhului Sfânt între Persoanele Sf. Treimi.....	140
III.3.2. Purcederea Duhului Sfânt din Tatăl. Problematika <i>Filioque</i>	142
III.3.3. Purcederea din Tatăl și odihna Sa în Fiul, sau strălucirea Sa din Fiul.....	145
III.3.4. Relațiile intratreimice.....	149
III.3.4.1. Perihoreza sau intersubiectivitatea Persoanelor divine.....	149
III.3.4.2. Duhul Sfânt, iubirea Tatălui pentru Fiul și expresia iubirii Fiului pentru Tatăl.....	155
III.3.4.3. Duhul Sfânt, legătura desăvârșită dintre Tatăl și Fiul.....	158
III.3.5. Relația veșnică între Duhul Sfânt și Fiul, bază a relațiilor Lor în ordinea creată.....	161
III.4. Duhul Sfânt și viața Bisericii.....	164
III.4.1. Nașterea Bisericii, prin Pogorârea Duhului Sfânt, la Cincizecime....	166
III.4.2. Prezența și lucrarea Duhului Sfânt în și prin Tainele Bisericii.....	167
III.4.3. Duhul Sfânt și unitatea Bisericii.....	170
III.4.4. Duhul Sfânt și slujirea Bisericii.....	171
III.4.5. Relația dintre Hristos și Duhul Sfânt, în Biserică.....	173
III.5. Învățătura despre darurile și harismele Duhului Sfânt, în gândirea lui Dumitru Stăniloae.....	176
III.5.1. Introducere.....	176
III.5.2. Definierea conceptelor.....	177
III.5.2.1. Darurile Duhului Sfânt și Duhului Sfânt ca dar.....	178
III.5.2.2. Problematika terminologică.....	181
III.5.2.3. O încercare de definire a darurilor Duhului Sfânt.....	186
III.5.3. Primirea darurilor Duhului Sfânt.....	189
III.5.3.1. Taina Mirungerii, <i>locus</i> al primirii inițiale a darurilor	

Duhului Sfânt.....	190
III.5.3.2. Primirea darurilor Duhului Sfânt prin colaborarea omului cu harul divin.....	193
III.5.4. Rolul darurilor Duhului Sfânt.....	195
III.5.4.1. Darurile Duhului Sfânt ca bunuri spirituale.....	195
III.5.4.2. Rolul darurilor Duhului Sfânt în iluminare.....	197
III.5.4.3. Darurile Duhului Sfânt și preoția generală.....	200
III.5.4.4. Darurile Duhului Sfânt ca daruri ale slujirii harismatice...202	
III.5.4.4.1. Natura darurilor slujirii harismatice.....	203
III.5.4.4.2. Rolul și funcționarea darurilor slujirii.....	204
III.5.4.4.3. Unitatea Bisericii realizată prin lucrarea darurilor Duhului Sfânt.....	206
III.5.4.4.4. Concluzii și evaluare.....	207
III.5.5. Harismele Duhului Sfânt.....	208
III.5.5.1. Scurtă definiția a harismelor și relația lor cu alte daruri ale Duhului Sfânt.....	209
III.5.5.2. Rolul și funcționarea harismelor.....	211
III.5.6. Relația dintre darurile și harismele Duhului Sfânt și preoția slujitoare.....	212
III.5.6.1. Preoția generală și preoția slujitoare.....	213
III.5.6.2. Ierarhia sfințeniei și ierarhia văzută a Bisericii.....	215
III.5.6.3. Concluzii și evaluare.....	215
III.6. Concluziile capitolului.....	216
IV. Darurile și harismele Duhului Sfânt în teologia lui Jürgen Moltmann.....	221
IV.1. Introducere.....	221
IV.2. Pneumatologia lui Jürgen Moltmann: aspecte generale.....	222
IV.2.1. Accentul trinitar al pneumatologiei lui Jürgen Moltmann.....	224
IV.2.2. Perspectiva înnoitoare a pneumatologiei lui J. Moltmann.....	225
IV.2.3. Abordarea cuprinzătoare, holistică, a pneumatologiei, în gândirea lui Jürgen Moltmann.....	226
IV.3. Personalitatea Duhului Sfânt.....	227
IV.3.1. Definiția personalității Duhului Sfânt, conform gândirii lui Jürgen Moltmann.....	228
IV.3.1.1. Definiția personalității Duhului Sfânt prin intermediul metaforelor.....	229
IV.3.1.2. Definiția personalității Duhului Sfânt prin intermediul relațiilor cu Tatăl și Fiul.....	231
IV.3.2. Concluzii și evaluare.....	233
IV.4. Duhul Sfânt în Sfânta Treime.....	234
IV.4.1. Treimea imanentă și Treimea iconomică.....	236
IV.4.2. Relațiile intratreimice.....	238
IV.4.2.1. Contribuția Duhului Sfânt la realizarea și păstrarea unității Persoanelor Sfinte Treimi.....	239

IV.4.2.2. Treimea socială. Perihoreza Persoanelor Sfinte Treimi.....	241
IV.4.2.3. Relațiile speciale dintre Duhul Sfânt și celelalte Persoane ale Treimii.....	243
IV.4.2.3.1. Relația Duhului Sfânt cu Fiul.....	244
IV.4.2.3.1.1. Relația Duhului Sfânt cu Fiul în Treimea imanentă.....	245
IV.4.2.3.1.2. Relația Duhului Sfânt cu Fiul în Treimea iconomică.....	246
IV.4.2.3.2. Relația Duhului Sfânt cu Tatăl.....	249
IV.4.2.3.2.1. Relația Duhului Sfânt cu Tatăl în Treimea imanentă. Purcederea Duhului din Tatăl și problematica <i>Filioque</i>	250
IV.4.2.3.2.2. Relația Duhului Sfânt cu Tatăl în Treimea iconomică.....	253
IV.4.3. Concluzii și evaluare.....	254
IV.5. Duhul Sfânt și viața Bisericii.....	255
IV.5.1. Duhul Sfânt și fondarea Bisericii.....	255
IV.5.2. Duhul Sfânt și unitatea Bisericii.....	256
IV.5.3. Duhul Sfânt și sacramentele Bisericii.....	257
IV.5.4. Duhul Sfânt și Hristos-Cuvântul, în Biserică.....	258
IV.5.5. Extinderea lucrării Duhului Sfânt dincolo de granițele Bisericii.....	259
IV.5.6. Concluzii și evaluare.....	260
IV.6. Darurile și harismele Duhului Sfânt.....	262
IV.6.1. „Daruri”, „harisme” și „energii”: observații terminologice.....	263
IV.6.2. Definirea harismelor Duhului Sfânt.....	264
IV.6.3. Primirea harismelor Duhului Sfânt.....	268
IV.6.4. Scopul și modul de funcționare al harismelor.....	270
IV.6.4.1. Scopurile înzestrării credinciosului cu harismele Duhului Sfânt.....	271
IV.6.4.2. Manifestarea harismelor Duhului Sfânt.....	272
IV.6.5. Harismele Duhului Sfânt și unitatea Bisericii.....	274
IV.6.6. Harismele și oficiul eclezial.....	276
IV.6.7. Concluzii și evaluare.....	279
IV.7. Concluziile capitolului.....	280

V. O perspectivă comparată asupra învățaturii despre darurile și harismele Duhului Sfânt la Dumitru Stăniloae și Jürgen Moltmann.....	285
V.1. Introducere.....	285
V.2. Dumitru Stăniloae și Jürgen Moltmann în dialog: influențe, aprecieri și receptare critică.....	289
V.3. Aspecte ale pneumatologiei lui D. Stăniloae și respectiv J. Moltmann. O perspectivă comparativă.....	292
V.3.1. Personalitatea Duhului Sfânt.....	294

V.3.2. Duhul Sfânt în Treime.....	296
V.3.2.1. Perspectiva asupra relațiilor perihoretice din Sfânta Treime.....	297
V.3.2.2. Relația specială a Duhului Sfânt cu Tatăl și respectiv cu Fiul.....	300
V.3.2.3. Concluzii și evaluare.....	304
V.3.3. Duhul Sfânt și viața Bisericii.....	304
5.3.3.1. Duhul Sfânt și nașterea Bisericii.....	306
5.3.3.2. Duhul Sfânt și unitatea Bisericii.....	306
5.3.3.3. Duhul Sfânt și Tainele Bisericii.....	307
5.3.3.4. Relația dintre Duhul Sfânt și Hristos în Biserică.....	308
V.4. Dumitru Stăniloae și Jürgen Moltmann despre harismele și darurile Duhului Sfânt.....	309
V.4.1. Observații terminologice.....	310
V.4.2. Definirea conceptelor de „dar” și „harismă a Duhului Sfânt”, în teologia lui D. Stăniloae, respectiv a lui J. Moltmann.....	312
V.4.3. Primirea darurilor și harismelor Duhului Sfânt.....	315
V.4.4. Rolurile și modul de manifestare a darurilor și harismelor Duhului Sfânt.....	317
V.4.5. Relația dintre darurile Duhului și oficiul eclezial.....	319
V.5. Concluziile capitolului.....	321
VI. Concluziile lucrării.....	323
Bibliografie.....	333

Rezumatul tezei

Cuvinte cheie: Duhul Sfânt, daruri, harisme, Dumitru Stăniloae, Jürgen Moltmann, pneumatologie, dialog ecumenic.

În lucrarea de față am analizat modul în care doi dintre cei mai mari teologi contemporani, Părintele Dumitru Stăniloae și Profesorul Jürgen Moltmann, înțeleg subiectul delicat, dar deosebit de important, al darurilor și harismelor Duhului Sfânt. În contextul religios actual, marcat de creșterea spectaculoasă a mișcărilor de tip pentecostal-charismatic, considerăm că o aplecare asupra învățaturii despre harismele Duhului este bine-venită; harismele constituie deja una dintre temele în jurul cărora se poartă un dialog ecumenic fructuos.

Pe lângă importanța subiectului harismelor în sine, am considerat că studierea comparativă a acestei teme în teologi Părintelui Stăniloae și respectiv a Profesorului

Moltmann este de asemenea un demers promițator, date fiind, pe de o parte, afinitățile teologice dintre cei doi, iar pe de altă parte bogăția și maturitatea viziunii lor teologice. Compararea gândirii lui Dumitru Stăniloae și a lui Jürgen Moltmann a constituit punctul de plecare pentru mai multe studii dogmatice, care au urmărit felul în care cei doi teologi privesc doctrine precum pneumatologia, doctrina despre creație (și implicarea lui Dumnezeu în ea), sau doctrina despre Sfânta Treime. Acest fapt ne-a încurajat să studiem comparativ învățătură lor despre darurile și harismele Duhului Sfânt.

Pentru o înțelegere corectă, „în context”, a gândirii celor doi mari teologi, am considerat necesară o aplecare preliminară asupra perspectivei teologice pe care le au tradițiile creștine din care vin ei asupra subiectului darurilor și harismelor Sfântului Duh. Astfel, în primul capitol al lucrării ne-am aplecat asupra viziunii ortodoxe și reformate asupra temei noastre de cercetare (la care am adăugat, pentru echilibrul perspectivei, și viziunea catolică asupra harismelor), cunoscută fiind apartenența Părintelui Stăniloae la spațiul ortodox-răsăritean și Profesorului Moltmann la spațiul protestant, aripa reformată. O primă concluzie la care am ajuns, în acest capitol, a fost aceea că există o diferență terminologică și conceptuală atât între tradițiile teologice studiate, cât și între teologi provenind din același spațiu confesional. Considerăm, de aceea, că este necesar un dialog teologic constructiv care să conducă spre o definiție mai exactă și (pe cât posibil) reciproc acceptată a darurilor și harismelor Duhului Sfânt. Dialogul ecumenic, plecând de la acest subiect, nu poate avea șanse de reușită atât timp cât însuși conceptul de dar sau de harismă a Duhului Sfânt este înțeles diferit în tradiții teologice diferite. Dincolo de problema terminologică, între tradițiile creștine studiate există diferențe notabile și în ceea ce privește modul în care credincioșii intră în posesia darurilor și harismelor Duhului Sfânt, aici fiind predominante perspectiva sacramentală și perspectiva împuternicirii „spontane” a creștinului. Un important punct de convergență între viziunile tradițiilor creștine studiate îl constituie, însă, scopul darurilor spirituale, și anume zidirea, edificarea întregului Trup al lui Hristos. Astfel, creștinii care primesc din partea Duhului Sfânt daruri și harisme sunt chemați să slujească celorlalți, căutând mereu binele comun. În fine, cu privire la actualitatea harismelor pentru viața Bisericii de astăzi, perspectivele sunt din nou împărțite; atunci când prin „daruri ale Duhului Sfânt” sunt înțelese darurile primite în Taina Mirungerii, așa cum este cazul în teologia răsăriteană, concluzia logică este aceea că ele continuă să fie date și astăzi, ca întotdeauna de-a lungul istoriei Bisericii. Când, dimpotrivă, prin dar și harismă a Duhului Sfânt se înțelege o împuternicire supranaturală, cu o manifestare (de multe ori) spectaculoasă – sens mai apropiat

de cel întâlnit în listele cu daruri ale Duhului Sfânt din epistolele pauline –, tendința este să se considere că acestea au încetat după perioada apostolică.

În al doilea capitol al lucrării am trecut în revistă principalele studii care au ca punct de plecare teologia Părintelui Stăniloae și respectiv a Profesorului Moltmann, închegând discuția în jurul unor teme majore aflate în legătură cu subiectul nostru pneumatologic: Duhul Sfânt în Treime, relațiile cu Tatăl și cu Fiul, Duhul Sfânt și viața Bisericii, caracterul de Persoană divină al Duhului Sfânt etc. Lucrările din literatura de specialitate secundară ne-au întărit convingerea că gândirea celor doi teologi poate fi pusă în relație cu succes, date fiind perspectivele comune sau foarte apropiate pe care ei le au cu privire la subiecte importante din teologia creștină, cum sunt doctrina Sfintei Treimi sau doctrina pneumatologică.

În capitolele al treilea și al patrulea am studiat, pe rând, concepția celor doi teologi cu privire la darurile și harismele Duhului Sfânt. Înainte de a aborda subiectul în sine, am încercat să observăm cadrul pneumatologic mai larg în care acesta se înscrie. Pentru a înlesni, în final, compararea teologiei celor doi, am încercat să urmărim, pe cât posibil, aceleași subteme ale doctrinei pneumatologice: personalitatea Duhului Sfânt, locul Duhului Sfânt în cadrul Sfintei Treimi și relațiile (comune sau particulare) pe care El le are cu celelalte Persoane divine, locul și rolul Duhului Sfânt în viața Bisericii. Având trasate aceste marcaje teologice, am continuat, apoi, cu studierea învățaturii despre darurile și harismele Duhului Sfânt; mai întâi, am căutat să facem lumină asupra terminologiei aflate în legătură cu *darurile* și *harismele* Duhului; apoi am urmărit modul în care fiecare dintre cei doi teologi înțelege natura darurilor și harismelor, primirea lor de către credincios, modul în care ar trebui folosite de către primitor și relația ce se stabilește între slujirea harismatică și slujirea consacrată a Bisericii. La nivelul acesta, analiza noastră a fost mai degrabă descriptivă, urmând ca în capitolul următor (al cincilea) să punem în relație cele două viziuni teologice. Totuși, în evaluările de la finalul fiecărui subcapitol am expus și puncte de vedere personale privitoare la cele studiate.

În ultimul capitol al tezei – cel mai important din perspectiva concluziilor lucrării – am studiat comparativ perspectiva Părintelui Stăniloae și respectiv a Profesorului Moltmann cu privire la subiectul darurilor și harismelor Duhului Sfânt. Însă și de această dată am privit, mai întâi, la cadrul pneumatologic al dezvoltării acestui subiect. Astfel, am putut constata, în primul rând, deschiderea ecumenică pe care o împărtășesc amândoi teologi. Apoi, am observat la ambii teologi un interes deosebit arătat Persoanei și lucrării Duhului Sfânt. Dacă în cazul Părintelui Stăniloae această aplecare asupra pneumatologiei ține și de specificul tradiției din care face parte, în cazul Profesorului Moltmann ea constituie mai degrabă o excepție de la

regulă, dată fiind atenția slabă acordată celei de-a Treia Persoane a Sfintei Treimi în spațiul apusean. Susținerea fermă a caracterului de Persoană al Duhului Sfânt constituie, la rândul său, un punct de convergență între teologiile celor doi; totuși, în cazul Părintelui Stăniloae personalitatea Duhului este mai degrabă afirmată, în timp ce Moltmann își propune să demonstreze, cu ajutorul metaforelor biblice care-L descriu pe Duhul Sfânt și al relațiilor pe care Acesta le are cu Tatăl și cu Fiul că Duhul Sfânt este cu adevărat o Persoană divină, egală cu Celelalte Două Persoane ale Sf. Treimi. Cu privire la locul Duhului Sfânt în cadrul Sfintei Treimi, perspectivele celor doi teologi se apropie din nou în câteva puncte cheie. Un prim aspect îl reprezintă condamnarea oricărui tip de subordonare a Duhului Sfânt în relație cu Tatăl și cu Fiul. Pentru evitarea pericolului subordinaționist, atât Stăniloae, cât și Moltmann ajung la concluzia că este necesară respingerea adaosului *Filioque* din Crezul creștin. Totuși, în timp ce teologul român afirmă cu tărie purcederea Duhului Sfânt numai de la Tatăl, teologul german pare să se oprească în drumul său spre perspectiva răsăriteană, încercând să explice relația veșnică Duhului Sfânt cu Fiul. Deși preia, de la Stăniloae, ideea de *odihnă* a Duhului Sfânt în Fiul, el nu rămâne la concluziile teologului român, ci propune o formulare proprie, un punct de compromis între Răsărit și Apus, și anume ideea că Duhul Sfânt purcede de la *Tatăl Fiului*, primindu-și existența veșnică de la Tatăl și forma relațională de la Fiul.

Relațiile perihoretice, sau intersubiectivitatea Persoanelor treimice, constituie un alt aspect împărtășit de ambii teologi. Cu ajutorul relațiilor perihoretice, cei doi reușesc să sublinieze statutul de Persoane divine egale între ele pe care îl au Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, dar și caracterul distinct al fiecăreia dintre persoanele Treimii și unitatea perfectă dintre ele.

Relația pneumatologiei cu ecleziologia este văzută destul de diferit de Stăniloae și Moltmann; în timp ce primul afirmă că Duhul Sfânt se află, cu adevărat, numai în comunitatea Bisericii, cel de-al doilea consideră că El nu este legat, în vreun fel, de Biserică; în consecință, Duhul Sfânt nu poate fi împărtășit credincioșilor prin intermediul sacramentelor. Totuși, Moltmann evită hristomonismul specific teologiei apusene, punându-L mereu pe Duhul Sfânt alături de Hristos atunci când discută doctrina despre Biserică.

În ultima parte a capitolului cinci ne-am ocupat, în mod deosebit, de perspectiva celor doi teologi cu privire la darurile și harismele Duhului Sfânt. După cum am văzut, niciunul dintre cei doi nu a scris o lucrare dedicată exclusiv acestui subiect, totuși el este abordat pe parcursul a mai multe opere ce vizează doctrine precum pneumatologia, ecleziologia, învățătura despre îndumnezeire etc. Un aspect important pe care l-am sesizat, atât la Stăniloae cât și la Moltmann, este problematica terminologică; atunci când vorbesc despre darurile și harismele Duhului Sfânt, cei doi folosesc diferite concepte înrudite între ele și diferiți termeni,

uneori interschimbabil, alteleori cu unele diferențe semantice între ele, astfel încât definiția exactă a darului și respectiv harismei Duhului Sfânt devine o sarcină dificilă. O observație ce merită notată este aceea că Părintele Stăniloae vede o diferență între darurile și harismele Duhului Sfânt, însă nu o diferență de natură, ci mai degrabă de „intensitate”; Astfel, harismele ar fi niște daruri cu totul speciale, diferite de cele primite de credincios în Taina Mirungerii, la care acesta ajunge în urma unei vieți sfinte și a colaborării strânse cu harul divin. Harismele sunt, așadar, niște daruri a căror manifestare este spectaculoasă, harismaticul având deseori autoritate asupra naturii și putând să facă minuni. De aceea nu foarte mulți creștini sunt harismatici, în timp ce toți cei ce au fost botezați și au primit Taina Mirungerii au primit, totodată, și darurile iluminatoare ale Duhului Sfânt. Acestea sunt menite, pe de o parte, să-l însoțească pe credincios în urcușul său duhovnicesc, iar pe de altă parte să-l ajute să-și îndeplinească bine preoția generală, la care este chemat. Jürgen Moltmann nu face această distincție între darurile și harismele Duhului Sfânt; el folosește cei doi termeni interschimbabil și indică, prin intermediul lor, darurile și înzestrările naturale ale omului, care, în urma chemării lui Dumnezeu, devin harisme. Cu acestea, omul trebuie să slujească celorlalți membri ai Bisericii, dar și Împărăției lui Dumnezeu, în ansamblul ei.

Dumitru Stăniloae arată că la baza oricărui dar se află harul primit în Sfintele Taine; prin urmare, și darurile Duhului Sfânt au la bază Taina Mirungerii, care se „administrează” credinciosului imediat după Taina Botezului (de aceea ea este privită, uneori, ca a doua parte a Tainei Botezului). Mirungerea este „Cincizecimea personală” a creștinului, momentul în care el îl primește pe Duhul Sfânt ca dar, precum și darurile Sale divine. Însă teologul român subliniază faptul că aceste daruri trebuie actualizate mai târziu, printr-o trăire în sfințenie, astfel încât ele să devină eficiente pentru credincios. Dată fiind perspectiva sa asupra sacramentelor, Jürgen Moltmann nu consideră că darurile Duhului se dau printr-o Taină/sacrament; de fapt, pentru el darul sau harisma Duhului Sfânt nu este ceva nou creat în credincios, nici chiar o împuternicire a unor înzestrări naturale, ci mai degrabă o „schimbare de direcție” în ceea ce privește folosirea, de către individ, a înzestrărilor și energiilor pe care deja le are. Excepție fac „harismele speciale”, pe care creștinul le experimentează pentru prima dată în ucenicia lui Hristos – aici fiind incluse mai ales harismele ce au de-a face cu slujirile din sânul Bisericii. În acest punct am putea găsi o convergență între perspectivele celor doi teologi, în sensul că și Stăniloae acceptă ideea că omul nu rămâne numai cu darurile Mirungerii, ci că el poate primi noi daruri prin colaborarea cu harul divin; în cazul lui Moltmann, darurile noi pot fi primite în urma chemării credinciosului la o slujire specială în Biserică. Un alt aspect împărtășit de ambii teologi este acela că Duhul Sfânt se folosește de

darurile, talentele și înzestrările naturale ale omului atunci când revarsă asupra lui darurile Sale divine. În Mirungere, afirmă Stăniloae, Duhul Sfânt întărește toate mădularele omului, însă dat fiind faptul că acesta este mai activ printr-unul sau altul dintre mădulare, pe aceste Duhul le întărește în mod deosebit, din aceasta izvorând unul sau mai multe daruri personale.

În ceea ce privește rolurile pe care le îndeplinesc darurile și harismele Duhului Sfânt, Stăniloae și Moltmann se apropie, în viziunea lor, atunci când arată că acestea trebuie să slujească zidirii întregului Trup al lui Hristos; darurile în sine nu sunt împărtășite, de către credincioși, altor membri ai Bisericii, ci efectele, sau slujirea cu aceste daruri constituie o binecuvântare pentru ceilalți. De asemenea, amândoi teologi vorbesc despre îndeplinirea preoției generale cu ajutorul darurilor Duhului Sfânt; creștinul este chemat să îndeplinească cele trei oficii ale lui Hristos, de preot, profet și rege (am observat că Părintele Stăniloae tratează foarte succint subiectul preoției generale, elaborând mult mai cuprinzător învățătura despre preoția consacrată a Bisericii, în timp ce Moltmann insistă mai mult asupra lui). Însă la nivelul rolurilor îndeplinite de darurile Duhului Sfânt întâlnim și o diferență între cei doi teologi; viziunea Părintelui Stăniloae asupra darurilor Duhului este mai bogată, prin urmare la el găsesc și un alt rol al darurilor Duhului (în special al darurilor „comune” pe care toți credincioșii, fără excepție, le primesc sacramental, prin Taina Mirungerii), și anume rolul lor în procesul iluminării.

Aspectul practic al slujirii cu darurile personale, deși prezent la amândoi teologi, este tratat mult mai slab la Părintele Stăniloae; el oferă mult mai multă atenție, de pildă, rolului pe care îl au darurile în iluminarea credinciosului decât slujirii altora cu darurile pe care acesta le-a primit de la Duhul Sfânt. Moltmann tinde să se concentreze, dimpotrivă, mai mult asupra aspectului practic al slujirii cu darurile personale; el îi invită și pe credincioșii din Bisericile charismatice (pentru care învățătura despre harisme este una foarte importantă) să se implice, cu darurile și harismele pe care le au, în problemele curente ale lumii în care trăiesc, în loc să „evadeze” într-o lume „spirituală”, ruptă oarecum de realitatea lumii de astăzi.

Un ultim aspect asupra căruia ne-am aplecat, în studiul darurilor și harismelor Duhului Sfânt la cei doi teologi, îl reprezintă relația dintre darurile Duhului Sfânt și oficiul eclesial. Asupra acestei chestiuni, atât Stăniloae cât și Moltmann sunt de acord cu faptul că între cele două aspecte ale slujirii din Biserică nu ar trebui să fie neînțelegeri, rupturi sau competiție. Această perspectivă derivă, în mare parte, din concepția pe care amândoi teologi o au cu privire la relația dintre Hristos și Duhul Sfânt, în Biserică; de vreme ce aceștia sunt nedespărțiți, nici între credincioși nu ar trebui să existe disensiuni. Însă Stăniloae și Moltmann argumentează simfonia care trebuie să existe între oficiu și harisme și prin aceea că cei

chemați să facă o slujbă publică în comunitatea creștină nu sunt nici ei lipsiți de darurile Duhului Sfânt. Aceștia primesc, de la Dumnezeu, darurile necesare slujirii la care sunt chemați, așadar nu se poate crea o opoziție între cei cu daruri (harismaticii) și cei fără daruri (reprezentanții clerului). Mai mult, același Duh Sfânt lucrează atât prin darurile și harismele credincioșilor nehirotoniți, cât și prin structurile de conducere ale Bisericii; aici, Părintele Stăniloae susține că Duhul lucrează prin membrii ierarhiei, în timp ce Moltmann, care respinge episcopatul monarhic, arată că cei aflați în fruntea Bisericii (și care nu sunt parte a unei ierarhii) slujesc comunitatea de credincioși în urma unei chemări pe care au primit-o de la Dumnezeu în acest sens și că, în exercitarea slujbei lor, ei își exercită de fapt darurile pe care le-au primit, la fel cum ceilalți credincioși își exercită darurile lor în slujirile la care au fost chemați (chiar dacă acestea nu își găsesc, numaidecât, o expresie publică, în Biserică). Tuturor acestor argumente, Părintele Stăniloae le adaugă și pe cel potrivit căruia credincioșii înșiși nu ar putea intra în posesia darurilor Duhului fără aportul slujitorilor hirotoniți, singurii chemați să săvârșească Sfintele Taine care stau la baza primirii darurilor (acest argument în favoarea unității lipsește din teologia lui Jürgen Moltmann care, după cum am văzut, nu leagă primirea darurilor de sacramentele Bisericii).